

Motion

1984/85:380

Allan Ekström

Antalet nämndemän i tingsrätt och länsrätt

Tingsrätt skall vid handläggning av brottmål och familjemål bestå av en lagfaren domare och nämnd.

Genom beslut år 1983 sänkte riksdagen antalet nämndemän som skall ingå i tingsrätten från fem till tre (bortsett från visst undantagsfall). Nämndeman utrustades samtidigt med fullständig individuell rösträtt.

Beslutet om sänkningen av antalet nämndemän är *till skada för rättssäkerheten* och den gamla ordningen bör snarast återställas. Skälen är följande.

Nämndemannainstitutionen har uråldriga traditioner i vårt land. Nämnden har blivit en oskiljaktig del av rättskipningen i första instans, från första början vid häradsrätterna men senare – låt vara långt senare – vid rådhusrätterna. Dessa båda typer av underrätt är nu sammansmälta i organisationen tingsrätt.

Nämndens uppgifter eller rättare sagt tyngdpunkten i dessa har växlat något under tidernas lopp. Tidigare skulle nämnden framför allt inta rollen av garant för folkfrihet och rättssäkerhet. Denna uppgift, som närmast gällde ett bevakande av yrkesdomaren, hörde samman med äldre tiders politiska förhållanden och har självfallet förlorat all giltighet nu. Tidigare pekade man också på det värde som det kunde ligga i att nämnden tillförde dömandet "orts- och personkännedom". Även detta argument har spelat ut sin roll. Domen får nämligen enligt rättegångsbalken icke grundas på annat än det som i båda parter närvaro förekommit i tingssalen.

Kvar står dock hela tiden det argument som kan hämtas ur det stadgande i vår tryckfrihetsförordning som handlar om utseende av jurymedlem. I 12 kap. 5 § sägs sålunda bl. a. att "bland jurymännen bör skilda samhällsgrupper och meningsriktningar vara företrädare".

Nämndens uppgift är med andra ord att *spegla* det allmänna rättsmedvetandet på ett allsidigt och representativt sätt. Kravet på allsidighet och representativitet förutsätter emellertid rent matematiskt ett minsta antal. Det är här fråga om samma slag av överväganden som ligger bakom fastställandet av antalet ledamöter i andra nämnder och styrelser efter varje valperiod, t. ex. i byggnadsnämnden och hälsovårdsnämnden. Det torde inte finnas en byggnadsnämnd som består av bara tre ledamöter.

Ett antal av fem är således ett oftergivligt villkor för att uppfylla det sålunda ställda kravet på allsidighet och representativitet.

Naturligtvis kan man ställa frågan, om det överhuvudtaget är till fördel för yrkesdomaren att ha tillgång till en någorlunda allsidig och representativ

nämnd. Svarar man nej på den frågan, och det har man naturligtvis rätt till, borde man verka för ett avskaffande av nämnden som sådan. Antalet tre kan ju inte från denna utgångspunkt vara att föredra framför fem. Tvärtom kan tre nämndemän i vissa situationer ha ett större faktiskt inflytande över utgången i ett mål än fem nämndemän, som bättre balanserar varandra inbördes. Detta argument är förtjänt av särskilt beaktande, nämligen att en nämnd om tre personer kan utgöra en starkare maktfaktor än en nämnd om fem personer, sammansatt på sätt som förordats. Denna uppfattning är många yrkesdomares.

Lagen är skriven av människor och skall tillämpas av människor. Lagen är långt ifrån alltid av entydigt innehåll. Den bygger i stor utsträckning på bruket av mer eller mindre vittsyftande generalklausuler. Lagen i sig ger i sådana fall inte svar på den ställda frågan. Det blir nödvändigt att så att säga hämta hjälp från rådande värderingar i samhället. Domstolen får på sätt och vis axla rollen som lagstiftare inom det berörda rättsområdet.

Det står i brottsbalken att skyddstillsyn inte får ådömas om en mera ingripande påföljd än skyddstillsyn är påkallad – en ej särskilt uttömmande eller klarläggande definition. När är så fallet?

Vad menas med rekvisiten "stor ekonomisk skada, synnerlig råhet, överhängande allvarlig fara" i det konkreta fallet?

Efter skilsmässa kan make som har svårigheter att försörja sig själv efter ett långvarigt äktenskap få underhållsbidrag livet ut, om det finns synnerliga skäl. När är så fallet?

Det bör upprepas att domstolen i de beskrivna situationerna på sätt och vis axlar rollen som lagstiftare inom det berörda rättsområdet. Det befrämjar då harmoni och enhetlighet i rättsordningen att domstolens avgöranden ligger i linje med de värderingsnormer som kan sägas uttrycka det allmänna rättsmedvetandet. Nämndens sammansättning bör antalsmässigt anpassas härtill.

De beskrivna exemplen tar sikte närmast på värderingar och strömningar av mera allmänt innehåll. Men tillgång till erfarenheter och kunskaper inom olika levnadsområden är av värde för yrkesdomaren även i andra situationer såsom vid bedömningen av vittnesmål. Vilken grad av trovärdighet som skall tillmätas ett vittne kan vara avgörande för ett måls utgång. Sex personers bedömning måste genomsnittligt sett vara överlägsen fyra personers.

Sammanfattningsvis måste nämnden alltså för att väl fylla sin uppgift vara så allsidigt sammansatt att den har förmåga att på ett representativt sätt *spegla olika värderingar och åsikter i samhället* men även att tillhandahålla kunskaper om och insikter i olika slags samhällsangelägenheter.

Det finns emellertid ännu ett viktigt skäl till förmån för återställande av äldre ordning. Det gäller önskemålen om *kontinuitet och likformighet* i lagtillämpningen. Detta förutsätter i sin tur att nämndemännen får tjänstgöra förhållandevis ofta, helst två gånger i månaden, och att de utses vid olika tidpunkter. Just denna omständighet – att nämnden förnyas successivt och

deltar i rättskipningen någorlunda ofta under en längre tidrymd – brukar vi i Sverige framhäva som något särskilt positivt, då nämnden jämförs med juryinstitutionen utomlands.

Alla dessa förhållanden har slutligen bidragit till att förbättra urvalet av nämndemän. Tingsrätterna har hittills ånjutit ett alldeles särskilt stort mått av förtroende och tillit från allmänhetens sida.

Mot denna bakgrund är den år 1983 införda ordningen med tre nämndemän synnerligen olycklig. Detta har omvittnats från alla tänkbara håll. Många nämndemän talar tyvärr om att sluta efter pågående period därför att tingsrätten, med nämndemännens egna ord, inte är sig lik längre.

Som framgått innebär den nyligen genomförda reformen allvarlig risk för skadeverkningar. Det är därför angeläget att reformen snarast upphävs.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag

att riksdagen beslutar att återinföra de regler som gällde före den 1 juli 1983 beträffande antal nämndemän i tingsrätt och länsrätt.

Stockholm den 14 januari 1985

ALLAN EKSTRÖM (m)

